

ur fara í tveir bólkir. Eysturnorrøn: Danskt, svenskt og norskt líkjast so nógv hvørjum øðrum, at tey skilja væl hvønn annan. Hin bólkurin er vesturnorrøn: Nýnorskt, føroyskt og íslenskt (og nom, tað gamla úrdeyða hetlenska málið)

Hesi málini eru eisini sera lík, men øll hava tey tað felags, at tey hava verið fyrri stórum árinu úttanfrá. Tó hevur íslenskt verið so avbyrgt frá hinum, samstundis sum tey hava varðveitt sítt gamla skrivmál, at ávirkanin hevur ikki verið so stór.

Skiftmálið var burtur

Mótvegis íslenskum, so var føroyska skrivmálið horvið. Men vit vóru so heppin at hava menn sum V. U. Hammershaimb, sum saman við øðrum laðaði upp - ella »konstrueraði« okkara skrivmál. Hetta var so væleydnað og hóskaði so væl øllum dialektum okkara, at sama skrivmál verður nýtt enn í dag.

Nú hevur Hammershaimb kanska einsamallur fingið æruna fyri at hava gjørt skrivmálið, men hann fekk hjálp frá øðrum. Alt tað, hann skrivaði í donskum bløðum um málið, vakti ans millum lærarar menn.

Soleiðis var tað danski professarin, N. M. Petersen, sum fekk borið so í bandi, at tekstir, sum vóru skrivaðir við stavsetingini hjá Svabo, vórðu sendir til íslendingin Jón Sigurðsson, sum »íslendifyseraði« teir. Síðani vóru tekstirnir fingir Hammershaimb, sum við smærri rættingum góðtók teir. Vit kunnu

nevna, at stavurin ð kom inn í føroyska málið á henda hátt.

Norska málið - nýnorskt, er eisini konstruerað, meðan hitt norska málið, bokmål, hevur verið fyrri eyðsýndum árinu úr donskum.

Skuldu víta, hvussu málið hevði verið

Jens Christian Svabo er annar persónur, sum vit ikki mugu gloyma, tá vit tosa um føroyska skrivmálið. Hann livdi frá 1746 til 1824, og gjørdi eitt stórt granskningar og svaningararbeiði.

Hann hevði eisini sítt boð upp á skrivmál, men hetta var heldur fløkt, so tá menn í 19. øld av álvara skuldu velja skrivmálið, var hansara vrakað. Men hann ætlaði heldur ikki at hansara mállera skuldi vera tann føroyska. Hann helt bara tað vera synd, at tað, sum einaferð hevði verið føroyskt mál, skuldi fara í gloymskuna.

Hann var sannførdur um at føroyingar fóru at gloyma føroyskt og fóru at tosa danskt. Hann helt at vísundamenn í framtíðini skuldu kenna tað, sum einaferð hevði verið føroyskt.

Ommubeiggin ávirkan á Vensil

Jens Christian Svabo sigst hava havt stóra ávirkan á V. U. Hammershaimb. Hóast stóra aldursmunin, so hava teir lutvíst verið samfðarmenn.

J. C. Svabo doyði í 1824, 78 ára gamal. V. U. Hammershaimb er foddur í 1819, so hann var fimm ára gamal tá Svabo doyði. Men tað er annað, ið knýt-

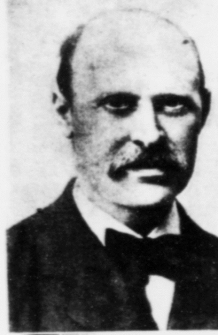
ir teir saman: Svabo var nevniliga ommubeiggi Hammershaimbs. Hann sigst hava búið í Pæstastovu í Havn, og tá Hammershaimb er vaksin upp í Nýggjustovu, sær hann, ið kennir gomlu Havnina, at teir hava gingið í sama túni. Skyldsskapurin og grannalagið hava uttan iva ført teir saman á einhvønn hátt.

Jens Christian Svabo var annars lærður maður. Hann hevði gingið á latín-skúla í Havn. Hesin skúli var ein kirkjuligur stovnur, frá umleið 1620 undir Sælands biskupi. Umboðsmaður hansara í Føroyum, próstur, var próvdómari, og rektari var sóknarpresturin í Suðurstreymi, til skúlin í 1722 fekk sjálvstøðugan rektara.

Látinskúlin í Havn

Í brævi, sum próvsturin Kristin Djurhuus sendi til biskupin, sæst hvørji tóku prógv tann 30. juli 1762. Hesir vóru Andreas Djurhuus, sum seinni gjørdist próvstur, Georg Lindenskov, sum læs gudfrøði, men mátti gevast tí hann misti hoyrnina av meslingum. Hann fekk tó starv við handilin í Havn og var roknskaparmaður hjá fátækkrakassanum og Hospitalinum á Argjum. Jens Christian Svabo, Nikolaus Petersen Mohr, Wencelaus Hammershaimb, seinni handilsforvaltari og fúti (abbi V. U. Hammershaimb) Jacob Debes, Christian Frederik Lund og Samuel Hammershaimb.

Svabo og N. Mohr gjørdust búskapar-náttúr- og málfrøðingar, tó uttan at taka prógv.

Jakob Jakobsen - Dr. Jakobsen er eisini kendur fyrri sítt málstrev. Hann var lærður maður, cand. mag. í norrønnum.

Dr. Jakobsen væntaði lítið av føroyskum

Ein annar týðandi málmaður okkara, var Jakob Jakobsen, Dr. Jakobsen nevndur (1864 - 1918). Hann var, fram um hinar, málfrøðingur burturav, cand. mag. við norrønnum máli til høvuðsgrein, fronskum og latíni til eykagreinir.

Dr. Jakobsen er kanska mest kendur fyrri ritgerðina um tað hetlenska málið. Hetlendingar vóru fyrri tí vanlagnu, sum vit túbetur tá sluppu undan, at missa sítt egna mál. Ávirkanin úttanfrá var so stór, at hetlendingar í dag bert tosa enskt.

Dr. Jakobsen var ikki heldur bjartskygður um hvørja lagnu føroyska málið fór at fáa: »Noget Literatursprog i egentlig Forstand kan færsk ikke blive, Landet er for lille til

at bære en trykt Literatur. Men dette Faktum synes jeg godt, at vi kunne tage med stor Ro, thi have vi ikke en trykt, saa have vi i ethvert Fald en mundtlig forplantet og en skreven Literatur (Kvad og Taalter); paa den Maade (ved mundtlig Forplantning og ved Nedskrivning) kunne vi jo bære den, naar vi ikke kunne bære den paa den første Maade. Trykte Smaating paa Færøsk kunde der vel ogsaa med Tiden blive Raad til, i første Række en færøsk ABC og dernæst en færøsk Bibelhistorie, senere maaske nogle Smaaoversættelser (f. Ex. fra Norsk)«. Hetta skrivaði Dr. Jakobsen í Dimmu í 1889. Nú, góða øld seinni, vita vit betur og kunnu bert fegnast um at fólk hava verið so foin í sínum arbeiði, Føroya máli at frama.

Málið í serstöðu

Tað er tí eyðsæð, at móðurmál okkara er í eini serstöðu. Tað hevur ikki havt tær sømdir, sum hoyra eini tjóð til.

Vit eiga at hava í huga, at fram til 1938 var tað bannað at undirvísa á føroyskum í føroyska fólkaskúlanum.

Kirkjumálið hevur altíð verið danskt og enn tann dag í dag hava vit eina danska kirkju, sum tó fyrri tað mesta er mannað við føroyskum prestum. Orsøkin til at málið í tí donsku kirkjuni í Føroyum er vordrið føroyskt, er at kirkjan hevði ein so frægan stríðsmann, sum Jacob Dahl, sum fyrst og fremst við bíbliutýðing síni skapti grórarbotn fyrri føroyskum máli innan kirkjugátt.

Vit skulu hjúkla um málið

Vit kunnu ikki tosa um ein »natúrligan útvikling«, har vit glúpa øllum rátt, ið kemur úttan frá. Vit kunnu heldur ikki siga, at málið eigur at »ganga sína egna gongd«. Tí hvønn veg fer tað so?

Ynskja vit at varðveita føroyska málið, so mugu vit hjúkla um tað og stimbra tað við nýggjum orðum og hugtøkum so við og við. Kósina lögdu Hammershaimb og teir, ið eftir hann komu. Tá var gjørt greitt, at føroyska málið skuldi varðveitast. Neyvari varð kós sett, tá føroyskt seinni vann veg inn í skúlan.

Skúlaverkið hevur ábyrgd

Men føroyska skúlaverkið

og føroysku lærararnir hava ikki megnað uppgávuna, teimum varð sett. Alt ov illa er lærugreinin »føroyskt« hagraidd, tí at lærarar snøgt sagt ikki hava dugað ella tímað at ment hana.

Meðan lærugreinin »dansk« er ment soleiðis, at hon kanska dregur næmingarnar at sær og tekur nýtiðina upp til viðgerðar, so er føroyskt stórt sæð tað sama, sum tað var í 1938. Har verður enn tosað um veðurlomb og vaðbein, sum um hetta var gerandisdagurin hjá føroyskum børnum.

Alt hetta er við til at gera føroyskt til nakað keðiligt - nakað fornt, sum vit ikki kunnu brúka til nakað, stutt sagt: Lærugreinin er ikki kappingarfør!

Hetta ber so aftur við sær, at tann alskur, sum bæði næmingar og lærarar skuldu havt fyrri føroyska málinum hvørur, og tann negativi hugburðurin, at tað er nakað tvælt at hjúkla um føroyska málið, vinnur frama.

Her skal kortini leggjast afturat, at ein bati er í ljósmála. Móðurmálslestrarafelagið hevur seinastu tíðina givið væl av meiri tálhóðskandi tilfari út - men hetta er serliga til tey eldru.

Óivað fara vit eisini í framtíðini at kjakast nógv um móðurmálið. Men vit skulu ikki vera bangin fyrri, at vit avbyrgja okkum, bara á tí at málið verður ment. Var nakað í hesum, so vóru vit longu avbyrgd. Ein sannroynd er tað eisini, at vit gerast betur og betur til at samrøða á øðrum tungumálum.

Málið stendur ikki í stað. Málið er livandi og tað skal mennast.

framhald
Eirikur Lindenskov

Jacob Dahl, próstur, hevur serliga við bíbliutýðing síni veit føroyska málinum veg inn í kirkjuna.

Chr. Holm Isaksen: Gamle huse i Tórshavn (akvarel)